

УДК 159.022.1

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.56.18>

НАУКОВО-ФІЛОСОФСЬКА ЕРИСТИКА ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОСТСЕКУЛЯРНОЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АКТУАЛІЗАЦІЇ РЕЛІГІЇ

Микола Шкрібляк

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
філологічний факультет, кафедра філософії та культурології
вул. М. Коцюбинського, 2, 58012, м. Чернівці, Україна*

Проведено комплексний аналіз провідних тенденцій сучасної науково-філософської еристики. Здійснено спробу увиразнення домінантних методологічних підходів до релігієзнавчого дослідження постсекулярної соціально-психологічної актуалізації релігії.

Головний дослідницький фокус звернено на аксіологічний потенціал релігійно-богословського традиціоналізму, синергію антропологічних учень релігійно-філософського символізму. Це дало підстави стверджувати, що розрекламований сучасними науковцями постсекулярний релігійний ренесанс – метафора, а то й ідейно-сміслова вигадка тих, хто ще вчора відчайдушно боровся з релігією та Церквою.

Витлумачено основні чинники соціально-психологічної актуалізації релігії, інституційного відновлення та повернення в суспільне лоно, з якого її планомірно і брутално виштовхнула атеїстично-секулярна парадигма, нав'язана радянської наукою, пропагандою та ідеологією. Конкретизовано ключові детермінанти вульгаризації релігії та форми спотворення релігійності, що стається внаслідок прагнення багатьох «релігій» підлаштуватися під пануючий у сучасному світі раціонально-споживацький і профанний світогляд.

Акцент зроблено на тому, що християнська релігія та Церква залишаються головними засобами відтворення і трансляції національних духовних цінностей, без яких неможливий розвиток не лише культури, а й держави та нації. В Україні, як і в більшості країн західного світу, вони запобігають втраті національно-культурної, духовної і політичної ідентичності та є фундамент сталого розвитку суспільства, а надто ж в умовах духовної кризи, великих загроз і небезпек, політичних потрясінь, воєнних дій тощо. Й, навпаки, розрив і диспропорція між глибинним духовним змістом культури та її домінантними репрезентативними формами – одна з головних причин духовної кризи. Зазначене логічно породжує запит на соціально-психологічну актуалізацію релігії, а відтак і її ревіталізацію в сучасному світі.

Ключові слова: церква, християнство, релігійна віра, соціально-психологічна актуалізація релігії, ревіталізація релігійності, постсекулярність, суспільна інклюзія.

Правдива релігія і жива віра в Бога ніколи не вмирили, хоча різні режими їх намагалися знищити. Релігія, будучи такою ж давньою, як і людство, супроводжувала його впродовж усієї історії існування та цивілізаційного поступу. Так було в найважчі часи гонінь і переслідувань незалежно від епох і панівних режимів. Тому релігійний ренесанс, на якому так часто наголошують деякі дослідники – це метафора, а точніше – ідеологічна інсинуація релігієзнавців-пропагандистів, які ще вчора ламали свої списи в несправедливій боротьбі з релігією та Церквою.

Приносячи власне інтелектуальне життя та творчість як жертву цілопалення на ними ж сконструйованих ідеологічно-пропагандистських капищах боротьби з клерикалізмом і світоглядно-релігійними переконаннями віруючих, вони сподівалися зруйнувати

Одкровенню Богом релігію, тобто Християнство, до підвалин. І, як не прикро констатувати, їм вдавалося завдавати глибоких ран і навіть умертвляти на якийсь період лише Тіло Церкви. Однак вбити Дух її не могли й ніколи не зможуть, бо, як сказано в Євангелії, «ворота пекла її не переможуть» (Мт. 16: 18–19). Церква живиться Духом Божим. Сьогодні, як і впродовж віків, вона бореться, а християнська віра функціонує, хоча, звісно, зазнає трансформації. Її немає жодних ані сакральної, ані профанної чи секулярної і постсекулярної доби. Як влучно підкреслив Еклезіаст: «Що було, воно й буде, і що робилося, буде робитись воно, і немає нічого нового під сонцем» (Екл. 1: 9).

Проте мимоволі зринає запитання: а що все ж таки завжди приваблювало наших пращурів і що приваблює сучасних вірян у християнстві? Додаткового пояснення потребує й з'ясування того, що спонукало сильних і премудрих світу цього звернутися до євангельського вчення, поширення якого здійснили малограмотні рибалки-апостоли і, зрештою, що заохочує та будить сумління, закликаючи сповідувати морально-етичні принципи християнства, які віками культивує Церква.

Дати однозначну й вичерпну відповідь на ці запитання непросто, а тим паче в цій невеликій розвідці. Водночас зауважимо, що серед багатьох чинників найбільш очевидно, що християнська релігія та Церква виконують низку важливих функцій, які мають передусім онтологічне, а не лише соціальне значення, на чому наголошують автори сучасних підручників з релігієзнавства. І справді християнство не тільки регламентує життя суспільства, освячуючи або засуджуючи закони та звичаєве право, які формують фундамент його духовно-культурного, політичного, економічного поступу. Воно також володіє знаннями про майбутню долю людства. Але чи не найголовніше – це те, що Християнська Церква в своєму вченні, візіях і духовно-моральних орієнтирах опирається на Одкровення (Слово Боже), ключова божественна ідея якого, на відміну від світських ідеологій, – незмінна і вічна, як Сам Бог.

Однак зрозуміти це може далеко не кожен, а виключно той, хто має живу віру в Творця, а також у те, що Церква – встановлений Богом живий організм. Усвідомити це під силу лише тим, хто, довіряючи Богові та Його Слово, яке впродовж століть культивує й зберігає Церква, «випробовує» на власному житті Його вічне буття, незмінний Промисел і всемогутню Волю. Натомість збагнути це вкрай важко тим, хто живе релігійним сентиментом і обрядовітством, утверджуючись у конфесійній приналежності, а не правдивому єднанні з Богом.

За таких умов загострюється потреба наукової об'єктивації проблематики сучасної моди на релігійність та її соціально-психологічної актуалізації, зокрема, в умовах віроломної війни Росії проти України. Іншими словами, чи справді «велике повернення», про яке кілька років раніше заявив Віктор Єленський, аналізуючи бурхливе відродження релігії, її вплив на глобальні політичні процеси й міжнародні відносини, міжрелігійний та міжцерковний діалог, можна вважати свідченням того, що Бог бере, так би мовити, реванш у душах сучасних людей, релігійних спільнотах і суспільстві загалом [3, с. 4–5].

Джерелознавча евристика дослідження постсекулярної соціально-психологічної актуалізації релігії стала предметом вивчення багатьох сучасних українських науковців – філософів, політологів, істориків і богословів. Серед тих, до чийх праць ми апелюємо в статті найчастіше, варто назвати В. Агеєва [1], П. Данцака [14], І. Горохолінську [2], В. Єленського [3], М. Паращевіна [6], Л. Филипович [9], Ю. Чорноморця [11] та ін.

Релігієзнавчій концептуалізації феноменів секулярного й постсекулярного в сучасній релігійності значною мірою сприяють комплексні дослідження провідних учених західного світу і, зокрема, П. Бергера, Ю. Габермаса, Д. Мартіна, Х. Казанова [4], Т. Парсонса, Й. Рагцінгера (Римського Папи Бенедикта XVI) [8], Ч. Тейлора [17], Х. Яннараса та ін. Їхні

дослідження вирізняються комплексним підходом до вивчення релігійного феномену. Ці вчені прагнуть знайти відповідь на запитання, чому релігії досі існують, що забезпечує їхню живучість і чому, наприклад, християнству або ісламу вдається легше пережити будь-які виклики і потрясіння, ніж усім іншим соціальним, суспільним і політичним інститутам, економічним чи транснаціональним фінансовим корпораціям. І хоча чітких відповідей, зі зрозумілих нам причин, вони не формують, перевага їхніх праць у тому, що там йдеться не лише про історичне та сучасне буття релігії, ревіталізацію релігійності в контексті постсекулярної парадигми, а й про певну їх диференціацію і, що найважливіше – про валідність твердження, що «всі релігії однакові», котре вперше з'явилося 1795 р. як назва статті англійського ілюстратора і поета Вільяма Блейка [7, с. 7].

Опираючись на їхні праці й обґрунтовані науково-філософські узагальнення щодо постсекулярної ревіталізації релігії, а також запропонований ними методологічний інструментарій, за допомогою якого можна не лише комплексно проаналізувати головні фактори сучасної соціально-психологічної актуалізації релігії, а й визначити труднощі, з якими стикаються релігійні організації в цьому процесі, їх здобутки, сфери впливу та перспективи майбутньої долі їх самих і долі людства, які виявляють потребу в зверненні до релігійних цінностей, що особливо відчутно в умовах війни, соціальних і політичних криз тощо, ми робимо спробу комплексного дослідження ключових детермінант і форм постсекулярної соціально-психологічної актуалізації релігії.

Отже, головною метою дослідження є філософсько-релігієзнавче осмислення та експертна оцінка соціально-психологічної природи актуалізації релігії в умовах сучасних складних і суперечливих суспільно-політичних, економічних і духовно-культурних трансформацій.

Релігійна сфера, об'єктом якої є трансцендентне, здатна гармонійно заповнити індивідуальне духовне життя та соціально-психологічний простір. І це – об'єктивно. Підтвердженням тому слугує низка подій нашої сучасної історії: Євромайдан і Революція гідності, гібридна війна, повномасштабне вторгнення та анексія Росією третини українських територій. Усі вони вже вкотре підтвердили нагальність масового звернення до Бога, до рідної Церкви. Проте ідея повернення до витоків, боротьби за власну національно-релігійну ідентичність, ідея незалежної національної Церкви в Україні, пропагування релігійної (церковної) єдності все ще залишаються не лише нездійсненими, а й не надто бажаними з огляду на нову тенденцію – суспільну інклюзію.

З огляду на сказане вище важливою для розв'язання залишається проблема науково-філософської об'єктивації закономірностей взаємодії релігії і суспільства, Церкви і Держави, а відтак і комплексної експертної оцінки векторів і модальності їх впливу на суспільно-політичне та духовно-культурне життя України та народу. Погоджуючись із тим, що рефлексії сучасних науковців, передусім філософів та релігієзнавців, можуть стати надійним методологічним орієнтиром для віднайдення моделі ціннісної орієнтації сучасної особистості [11, с. 84], зокрема української молоді, ми, однак, наголошуємо на тому, що вже сама поява гасла релігійної толерантності підтверджує, що релігії – різні за своєю соціально-функціональною значущістю, не кажучи про їхній сотеріологічний потенціал. А це те, що більшість дослідників не хоче помічати на догоду кинутому свого часу гаслові про рівність релігій. У цьому зв'язку хочеться звернути увагу релігієзнавців на те, що, на відміну від них, політологи й економісти чомусь не беруться доводити тотожність різних економічних (наприклад, що капіталізм і соціалізм – повністю схожі) або політичних режимів, стверджуючи, що демократія і тиранія – це одне й те саме. Як і філологам не спадає на гадку культивувати тривіальні висновки про рівність різних мов.

Актуальність осмислення релігійності й моральності нинішнього суспільства підтверджується також фактом проєвропейського спрямування України, її прагненнями стати державою, що будуватиметься й розвиватиметься на християнських і загальноєвропейських цінностях. Проте варто враховувати, що уряди заможних європейських країн (країн Північної Європи) докладають чимало зусиль для витіснення релігій і Церкви на периферію суспільного життя своїх співгромадян. І зовсім не випадково Об'єднану Європу часто розглядають як співтовариство, яке орієнтується більшою мірою на секулярні цінності. Зайве буде доводити, що тамтешні глобалізаційні тренди, нав'язування принципів толерантизації тощо, призвели до доволі відчутної десакралізації європейських стандартів світобачення та світосприйняття.

Для нас цілком очевидно, що релігія дедалі більше, а надто ж у час війни, входить в особисте життя індивіда, адже вона виконує терапевтично-компенсаторну функцію – знімає психологічну напругу та допомагає віднайти рівновагу. Вона проливає світло на ставлення до того чи іншого явища, події, випадку. Доволі часто доводиться чути від командирів і рядових бійців, що на фронті атеїстів немає.

Річ не в тому, що в релігії закладений глибокий філософський сенс, який відображає її соціокультурну значимість, а передусім у тім, що релігія – це важливий соціокомунікативний феномен. У вирі секуляризаційних процесів вона, як ніщо інше, охоплює особистий простір людини, дає їй екзистенційну силу й опору в умовах суспільної деструкції, криз, небезпек і загроз. А тому сьогодні вкрай важливо побачити в релігії те аскіозначуще, що надає онтологічного смислу життю людини. Адже чим секуляризованіше суспільство, тим більше уваги потребує релігійна сфера і духовне життя. Християнська віра базується на ціннісно-антропологічних, глибоко духовних і моральних ідеалах, що гуманізують суспільство, а це означає, що першочерговою ціллю для українського влади і народу, який опинився віч-на-віч з викликом геноциду та знищення власної державності, має стати раціоналізація взаємовідносин і передусім з україноцентричними церквами (Православною Церквою України, Українською Православною Церквою Київського Патріархату та Українською Греко-Католицькою Церквою), які стоять на націє-та державотворчих позиціях, а в ширшому контексті – з релігійними організаціями, які функціонують в Україні і не ведуть підривну діяльність, із соціальними інститутами та громадянським суспільством. За такого розуміння питоми українські церкви мають бути якомога більше інтегровані в соціальну життєдіяльність нашої національної спільноти.

Розглядаючи релігійні організації (окрім, певна річ, афілійованих із релігійним центром країни-агресора і вічного недруга України Росії) як життєдайну духовну силу в боротьбі з ворогом, а також у встановленні цивілізаційних взаємовідношень у суспільстві та державі, необхідно переглянути параметри співпраці держави й україноцентричних церков. Перша має сприяти їх поверненню в природне для них суспільне і, зокрема, духовно-просвітницьке і культурне лоно, з якого вони були навмисне витіснені церковно-релігійною політикою чужоземних релігійних центрів і місцевими політиками-лобістами російської неоімперської стратегії «русского міра».

Словацький філософ П. Данцак, справедливо підкреслював, що лише за умови активного діалогу та співпраці віри і розуму можна універсалізувати світ, давши людині можливість пізнавати його, збалансувавши рацію та віру. Так людство задіє потенціал релігії, його інтелектуальні досягнення та вимоги часу [14, с. 681]. Цінність його методології та морально-виховного потенціалу узагальнюючих тверджень не стільки в тому, що він обстоює важливість релігії, наголошуючи на її соціально-психологічній ревіталізації, скільки в тім, що вчений, спираючись на концепцію томізму, обґрунтував важливість

ідею пізнання світу за допомогою знання та віри в наш час – в добу постсекулярного (за Ю. Габермасом) або десекулярного (за П. Бергер) суспільства [12, с. 21–30].

У цьому контексті доречно вести мову про те, що сфера соціального й релігійного буття потребує раціоналізації. І йдеться тут не про повернення теології в систему української національної освіти, державне ліцензування й акредитацію освітніх програм богослов'я тощо. Це – звісно, добре і можна вважати за велике досягнення України як країни з недавнім радянським тоталітарним минулим, бо в такий спосіб можна значною мірою заповнити вакуум, який утворився між суспільством, державними структурами та релігійними організаціями. Прикладом тісної співпраці між цими суб'єктами слугує функціонування з перших років державної незалежності України в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича філософсько-теологічного факультету [10], реорганізованого 2020 р. зі збереженням освітніх програм з богослов'я. Але не лише в Чернівцях, а в більшості класичних університетів України діють освітні програми з богослов'я та релігієзнавства. Тривалий період здійснюється підготовка спеціалістів у цих галузях.

Але цього вочевидь замало. Реорганізації, стандартизації, модернізації змісту та форм потребують богословські студії і саме ставлення Церкви до освітнього процесу, науковців, їхньої інтелектуальної праці, що нічим не поступається їхнім молитовним зусиллям і виконанням релігійних (церковних) треб. Церковним лідерам слід усвідомити, що сучасне суспільство захоплене (хоча чи нехотячи) постмодерністськими, постсекулярними процесами, не лише відчуває вплив технократії, а й не до кінця розуміє, як на цю глобальну тенденцію реагувати. І це при тому, що не всі Церкви мають офіційно затверджену соціальну доктрину, а якщо подібні документи і є, то вони – доволі рамкові, містять загальні тези та декларативні твердження.

Українська Православна Церква, якщо вона хоче й надалі залишатися основою національного духовного, культурного, соціально-економічного політичного українського народу, повинна враховувати, що проблеми, пов'язані з етнокультурною і релігійною ідентифікацією, неминуче призводять до кризових явищ. І не варто думати, що вони вразять лише соціальні інститути й саму державу. Вони в один момент боляче торкнуться й Тіла Христової Церкви. Тоді церкви, як релігійні організації та соціальні інституції й юридичні особи, можуть бути деформовані до невпізнання.

На наше глибоке переконання, саме синтез святоотцівських (патристичних) і філософських гуманістичних ідей міг би претендувати на загальнонаціональний аксіологічний базис для розбудови Української держави і Суспільства в ці важкі роки випробування військовою агресією та війною. Але, щоби ця парадигма знайшла розуміння й засвоєння, доцільно дослухатися до сучасного польського вченого Л. Дуцзевського, який слушно радить у контексті цієї співпраці Отців Церкви і філософів-гуманістів менше говорити про Бога доктринально, а більше в екзистенціальному ракурсі для того, щоби наблизити Бога до людини і творіння до Творця [15, с. 660–662]. Зважаючи на те, що людина без ідеї Бога не може пізнати ані сама себе, ані світ, яким би секулярним суспільство не було, люди завжди будуть шукати Бога, те Джерело правди і життя, яке допоможе їм віднайти сенс буття в цьому мінливому світі постмодерних трансформацій і моральної деградації [15, с. 662–664]. Подібних висновків дійшов іспанський філософ М. Унамуно. Він вважав, що для пізнання свого Я потрібне глибоке розуміння Бога [18, с. 372].

Між тим, сучасна постсекулярна епоха справді відзначається соціально-психологічною активізацією релігії, хоча багато хто сподівався на поховання релігії на цвинтарі історії духовних пошуків людства. Водночас украї небезпечно ігнорувати ту обставину, що для сучасної доби також характерний занепад правдивої віри, яка базується на Одкровенні

й обов'язковості релігійних практик, зростання моди на безвір'я та обмеження загального простору, на чому, зосібна, наголошує Ч. Тейлор [17, с. 967]. Вчений правомірно зауважив: усе, що ще в епоху модерну належало до церковно-релігійної сфери – літургія, обряди, треби, церемонії, богослужіння, організація парафіяльного життя – об'єднувалося в одній-єдиній Христовій Церкві. Проте сьогодні – усе геть інакше. Адже людина може реалізовувати свої духовні потреби та прагнення в різних церквах, релігійних організаціях та об'єднаннях. І тут щось заперечити важко, адже сучасний світ справді вже ніколи не буде цивілізацією, де б усі сфери життя настільки істотно впливали на релігію, а релігія на них, як то було в середні віки чи в добу модерну. Згадаймо тут про клич, який було кинуте церквами (релігійними організаціями) під час пандемії молитися келейно, або всією родиною вдома, про відмову вірних поклонитися мощам, приклонитися до образів святих, причащатися з однієї чаші тощо. Віряни помаленьку звикли самі «освячувати», «благословляти», а під час Служби Божої – встигнути накрутити галушки, помити посуд, прийняти ванну і т. ін.

Великим викликом для Церкви є ідея інклюзивного суспільства. Вона має відпрацювати філософію прийняття й об'єднання вірян різних світоглядно-ціннісних і життєвих орієнтацій та устремлень, різних поглядів на сучасні духовно-культурні, суспільно-політичні та цивілізаційні трансформації. Адже члени Церкви Бога Живого – не для того, щоби боротися проти тіла і крові, а – духів піднебесних (Єф. 6:12). Це – по-перше, а по-друге – цілком очевидно, що якими б глобальними ці процеси не були і яку би глибоку кризу не довелося пережити Церкві, релігійна ідентифікація не зникне, як і не вмре релігійна віра. Притаманне прагнення людини-громадянина до етнічної, національної та політичної самоідентифікації йде у фарватері з релігійною ідентифікацією. При чому нерідко буває так, що саме релігійна самоідентифікація визначає всі інші.

Частково відповідь на запитання, чому так стається дає І. Горохолінська, яка схильна вважати, що «світ дедалі більше стає світом ризиків» [2, с. 102], а неспроможність держави, громади чи суспільства загалом запобігти цим ризикам або захистити людей від трагічних наслідків, актуалізує звернення до Бога та Церкви. І справді, соціологічні дослідження підтверджують, що амплітуда зростання рівня релігійності безпосередньо пов'язана із кризовими явищами. В Україні – це війна. Але щойно лихо мине або люди звикнуть жити з ним, рівень релігійності поступово спаде.

Отже, узагальнюючи проблему науково-філософської еристики та основних методологічних підходів дослідження постсекулярної соціально-психологічної актуалізації релігії, можна зробити такі висновки.

Яким би секулярним не був теперішній світ – Бог один і Той самий навіки (Євр. 13:8). Він – незмінний у своєму Промислі і благому керуванні світом та людиною. Тому, які б складні трансформації не відбувалися й наскільки би всеохопними вони не були, людина все ж таки прагнучиме до пошуку власної ідентичності, зокрема релігійної. Віра в Бога (релігія) була й, очевидно, залишиться першоосновою цієї індивідуальної самоідентифікації. А це означає, що її аксіологічний потенціал повинен бути повністю спрямований на досягнення гуманістичних цілей суспільства та держави, на утвердження та збереження справедливого миру.

Необхідно визнати, що відновлення статусу, впливу та морального авторитету релігії (Церкви) стало однією з важливих тенденцій, які визначають сучасних стан духовно-культурних перетворень в Україні. На зміну планомірній секуляризації, витісненню Української національної церкви на периферію суспільного життя, а той заборони її діяльності в добу більшовизму приходить нова доба – зростання інтересу до релігії, її

соціально-психологічної актуалізації та ревіталізації. Останні роки національно-церковних змагань підтвердили запит на утвердження в Україні єдиної Помісної Церкви, незалежної від жодного духовного центру.

Водночас сучасний світ потребує нового осмислення Бога та кристалізації модерних форм релігійної комунікації. Це не означає, що мають бути змінені тексти молитов чи Бога потрібно буде наділити якимось додатковими, не властивими Йому атрибутами. Йдеться передусім про звільнення Церкви від того, що робить її парадоксальною (наприклад, олігархізація й політизація, творення закритих груп і nereагування на злочинні дії правлячих режимів тощо), про відновлення довіри до неї, як установленої Богом спільноти, місія якої – об'єднання всіх дітей Божих у любові до Бога та ближнього. А, будучи святою, Церква має дбати про очищення вірних, іти шляхом покути та модернізації форм служіння.

Список використаної літератури

1. Агеев В. Релігія має померти, або У кого ми повіримо після Бога. Київ: Віхола, 2021. 384 с.
2. Горохолінська І. Постсекулярність: філософські та богословські інтенції сучасної релігійності : монографія. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т імені Юрія Федьковича, 2019. 424 с.
3. Єленський В. Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ століття. Львів : УКУ, 2013. 504 с.
4. Казанова Х. Релігія в сучасному світі: плюралізм, секуляризація, глобалізація / переклад з англ. Романа Скакуна. Львів : УКУ, 2019. 348 с.
5. Квік А., Шкрібляк М. Аксиологічний потенціал екуменічного руху у контексті міжрелігійного діалогу. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. Львів. 2021. Вип. 37. С. 33–41.
6. Паращевін М. Релігія в Україні: траєкторія інституційних змін. Київ, 2017. 362 с.
7. Протеро С. Вісім релігій, що панують у світі / пер. з англ. Вячеслав Пунько. Київ : Букшеф, 2024. 464 с.
8. Ратцінгер Й. Божа революція / пер. з італ. К.В. Стасіва. Жовква : Місіонер, 2009. 132 с.
9. Филипович Л. Трансформації функціональності релігії в сучасну добу: причини та наслідки. *Українське релігієзнавство : науковий бюлетень*. Релігія в проблемах її структури і функціональності / за наук. ред. А. Колодного. 2016. № 78. С. 61–67.
10. Філософсько-теологічний факультет – осередок філософсько-богословської освіти: культурно-просвітницька місія (1975–1940, 1994–2019) : колективна монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т імені Юрія Федьковича, 2019. 288 с.
11. Чорноморець Ю. Евристичний потенціал теологічного проекту Г. У. фон Бальтазара. *Філософська думка*. Вип. 4. Католицька філософія. 2012. С. 83–94.
12. Яремчук С. Постсекулярність як предмет дослідження: проблеми концептуалізації та множинності підходів. *Український соціологічний журнал*. 2020. Вип. 23. С. 21–30. URL : <https://periodicals.karazin.ua/usocjour/article/view/17087/15768>
13. Balukh V and Shkribliak M. Christianocentrism as an axiological platform for education in the context of the postmodern philosophical paradigm of youth policy. *Net Journal of Social Sciences*. 2021. Vol. 9 (2), pp. 17–26.
14. Dancak P. The Cristian Universalism, Globalization and Tolerance in the Thought of Joseph Ratzinger-Benedict XVI. Proceedings of the 2016 International Conference on Education, Language, Art and Intel-cultural Communication. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. Vol. 40. Paris, Atlantis Press, 2017, pp. 678–682.

15. Dyczewski L. New Technologies and Styles of Evangelization. *Renewing the Church in a Secular Age: Holistic Dialogue and Kenotic Vision*. March 4–5, 2015. Pontificia Universita Gregoriana, Rome. A Joint Conference with Council for Research in Values and Philosophy and the Patronage of Pontifical Council for Culture. Rome, 2015.
16. Charles T. Authenticity: The Life of the Church in a Secular Age. *Renewing the Church in a Secular Age: Holistic Dialogue and Kenotic Vision*. March 4–5, 2015. Pontificia Universita Gregoriana, Rome. A Joint Conference with Council for Research in Values and Philosophy and the Patronage of Pontifical Council for Culture. Rome, 2015.
17. Taylor C. *Secular Age* : Cambridge, Belknap Press of Harvard University, 2007. 967 p.
18. Unamuno M. *Tragic sense of Life*. New York : Dover Publication, INC., 2005. 372 p.

SCIENTIFIC AND PHILOSOPHICAL ERISTICS AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF POST-SECULAR RESEARCH SOCIO-PSYCHOLOGICAL ACTUALIZATION OF RELIGION

Mykola Shkriblyak

*Chernivtsi National University named after Yury Fedkovich,
Faculty of Philology, Department of Philosophy and Cultural Studies
M. Kotsyubynskoho St., 2, 58012, Chernivtsi, Ukraine*

The article is devoted to a comprehensive analysis of the leading trends of modern scientific and philosophical eristics and an attempt was made to express the dominant methodological approaches to religious studies of the post-secular socio-psychological actualization of religion.

The main research focus is on the axiological potential of religio-theological traditionalism, the synergy of anthropological teachings of religio-philosophical symbolism. This gave grounds to assert that the post-secular religious renaissance advertised by modern scientists is a metaphor, not to say an ideological and semantic fabrication of those who, even yesterday, desperately struggled with religion and the Church.

The article explains the main factors of socio-psychological actualization of religion, institutional restoration and return to the public bosom, from which it was systematically and brutally pushed out by the atheistic-secular paradigm imposed by Soviet science, propaganda and ideology. The key determinants of the vulgarization of religion and the form of distortion of religiosity, which occurs as a result of the desire of many “religions” to adapt to the prevailing rational-consumer and profane worldview in the modern world, are specified.

Emphasis is placed on the fact that the Christian religion and the Church remain the main means of reproduction and transmission of national spiritual values, without which the development of not only culture, but also the state and nation is impossible. In Ukraine, as in most countries of the Western world, they prevent the loss of national-cultural, spiritual and political identity and are the foundation of sustainable development of society, and moreover in conditions of spiritual crisis, great threats and dangers, political upheavals, military actions, etc. And, on the contrary, the gap and disproportion between the deep spiritual content of culture and its dominant representative forms is one of the main causes of the spiritual crisis, which gives rise to the demand for socio-psychological actualization of religion in the modern world.

Key words: Church, Christianity, religious faith, socio-psychological actualization of religion, revitalization of religiosity, postsecularity, social inclusion.